

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ЗАХІДНОДОНБАСЬКИЙ ІНСТИТУТ

(назва навчального підрозділу)

КАФЕДРА ПРАВА

(повна назва кафедри, циклової комісії)

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Фінансове право»

(назва дисципліни)

на тему: «Особливості правового статусу розпорядників бюджетних коштів як суб'єктів бюджетних правовідносин»

Студента (ки) Євграфової М.М.
групи ІН35-8-23-Б1П(4.6 з)
напряму підготовки (спеціальності) _Право
Керівник, доцент, к.ю.н., доцент **Леонова О.В.**
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Оцінка:

Національна шкала

Кількість балів: ____ ECTS ____

Члени комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

м. Павлоград - 2025р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	5
1.1. Поняття та особливості бюджетних правовідносин.....	5
1.2. Структура бюджетних правовідносин.....	10
РОЗДІЛ ІІ. ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОРЯДНИКІВ БЮДЖЕТНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	15
2.1. Правовий статус розпорядників бюджетних коштів.....	15
2.2. Види розпорядників бюджетних коштів та їх діяльність.....	20
РОЗДІЛ ІІІ. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ РОЗПОРЯДНИКІВ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ.....	24
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Бюджет як економічна категорія тісно взаємозв'язаний з товарно-грошовими відносинами. Рух грошей, товарів, формування фінансових ресурсів, фондів споживання, накопичення, ціноутворення, використання цих ресурсів уособлюють економічні відносини, які відображені в бюджеті. Ці відносини є складовою економічної політики держави та важливим фактором впливу на зростання суспільного виробництва, вдосконалення соціально-економічного розвитку країни.

Весь економічний потенціал держави зосереджено в бюджеті, який і виконує одну з основних державних функцій – управління економікою. Ключові економічні зрушення, нововведення та будь-які соціально-економічні досягнення, що відбуваються у країні, здійснюються за безпосередньої участі бюджету. З бюджету фінансуються економічні та соціальні заходи і програми, забезпечується процес розширеного відтворення.

Все більш актуальним стає питання регламентації діяльності розпорядників бюджетних коштів у системі суб'єктів бюджетних правовідносин і як саме вони реалізують свій бюджетно-правовий статус.

В юридичній науці вчені не раз зверталися до бюджетних правовідносин та їх суб'єктів, є загально правові та спеціальні галузеві дослідження (варто хоча б згадати праці Р.О. Халфінової, С.Ф. Кечекьяна, Ю.Т. Ткаченка, С.Л. Явича, Ю.К. Толстого та інших). Особливий інтерес для нас представляють також монографії В.Д. Чернадчука, О.О. Дмитрик, О.О. Семчик, М.В. Карасьової, Ю.О. Крохіної, Т.С. Єрмакової, де розглядаються питання фінансових правовідносин, які є родовими по відношенню до бюджетних. Тобто, праці подібного характеру становлять вагоме підґрунтя для досліджень у сфері, зокрема, бюджетного права.

Мета та завдання роботи. Метою дослідження є вивчення теоретичних та практичних особливостей правового статусу розпорядників бюджетних коштів як суб'єктів бюджетних правовідносин.

Для досягнення даної мети поставлені наступні завдання:

- визначити поняття та встановити особливості бюджетних правовідносин;
- вказати на особливості структури бюджетних правовідносин;
- охарактеризувати правовий статус розпорядників бюджетних коштів;
- встановити види розпорядників бюджетних коштів та їх діяльність;
- проаналізувати напрями вдосконалення правового статусу розпорядників бюджетних коштів.

Об'єктом дослідження є вивчення суспільних відносин, які виникають з приводу розуміння особливостей правового статусу розпорядників бюджетних коштів як суб'єктів бюджетних правовідносин.

Предметом дослідження є особливості правового статусу розпорядників бюджетних коштів як суб'єктів бюджетних правовідносин.

Методи дослідження. При проведенні дослідження використовувалися різні загальнонаукові методи, перш за все діалектичний як основний спосіб об'єктивного і всебічного пізнання дійсності. Широко застосовувався системний підхід, який дозволив визначити поняття та встановити особливості бюджетних правовідносин; вказати на особливості структури бюджетних правовідносин; охарактеризувати правовий статус розпорядників бюджетних коштів; встановити види розпорядників бюджетних коштів та їх діяльність; проаналізувати напрями вдосконалення правового статусу розпорядників бюджетних коштів. Також використано приватні методи наукового дослідження: порівняльно-правовий, історичний, структурно-правовий та ін.

Структура роботи зумовлена метою і завданнями дослідження, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ І.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРАВОВІДНОСИН

1.1. Поняття та особливості бюджетних правовідносин

Сферою виникнення і розвитку бюджетних правовідносин є бюджетна діяльність держави та її адміністративно-територіальних одиниць. Розвиток фінансово-правової науки і практики застосування бюджетного законодавства зумовлює зміцнення акцентів у напрямі модернізації, стандартизації, підвищення ефективності правового регулювання та соціального спрямування бюджетної діяльності. Разом із тим актуалізуються питання наукових засад бюджетної діяльності та перспектив її подальшого розвитку, що не можливе без дослідження правових аспектів цього виду діяльності і, відповідно, удосконалення її правового регулювання [14, с. 128-129].

На сьогодні існує багато визначень поняття «бюджетні правовідносини», аналіз яких дає підстави дійти висновку, що стисло викладені в них ознаки тією чи іншою мірою розкривають їх сутність. Такі визначення, залежно від мети дослідження, формулюються науковцями по-різному. У разі, якщо потрібно показати чисельність правовідносин і виокремити певний різновид, бюджетні правовідносини традиційно визначаються як урегульовані бюджетно-правовими нормами суспільні відносини, що видається цілком виправданим, оскільки вони є цілісною сукупністю, яка має найбільш загальні ознаки правовідносин і водночас містить істотні ознаки, властиві лише цьому виду правовідносин. І тому переважна більшість визначень починається саме з наведеної тези, але в подальшому автори по-різному визначають їхні видові відмінності (істотні ознаки).

На думку Н. Попадюха, бюджетні правовідносини – «це суспільні відносини, врегульовані бюджетно-правовими нормами і пов'язані з розподілом, перерозподілом та витрачанням фінансових ресурсів, акумульованих бюджетною системою України» [3]. Виходячи з цього,

фінансові ресурси акумулюються не бюджетною системою, а в окремих бюджетах, що складають бюджетну систему держави.

Бюджетні правовідносини – це врегульовані нормами бюджетного законодавства суспільні відносини, учасники яких реалізують надані їм правомочності щодо формування доходів і здійснення видатків консолідованого бюджету, бюджетів державних позабюджетних фондів, здійснення державних і муніципальних запозичень, регулювання державного та муніципального боргу, складання і розгляду проектів бюджетів усіх рівнів бюджетної системи держави, їх затвердження і виконання, розгляду та затвердження звітів про виконання бюджетів та бюджетів державних позабюджетних фондів, а також у процесі здійснення фінансового контролю на всіх стадіях бюджетного процесу [4].

Бюджетні правовідносини спрямовані на реалізацію індивідуалізуючої, регулюючої та забезпечувальної функції, а також подолання політико-правових конфліктів, мають владно-вольовий і публічний характер, опосередковують процес реалізації матеріальних бюджетно-правових норм та є результатом дії процесуальних бюджетно-правових норм, мають динамічний і періодичний характер, є безпосередньо або опосередковано грошовими (організаційно-грошовими), проявляються в усіченому сегменті макроекономіки (загальнодержавній і регіональній економіці) [6].

Особливими (характерними) ознаками фінансових (зокрема, бюджетних) правовідносин є наступні: 1) це суспільний, двосторонній (і більше) зв'язок, який виникає на підставі фінансово-правових норм, відповідно, відносини завжди виникають, змінюються та припиняються лише на підставі нормативно-правового акта; 2) цей зв'язок виявляється через суб'єктивні права й обов'язки сторін; 3) це вольові відносини, оскільки одна сторона (владний орган) завжди наділена владними повноваженнями; 4) ці відносини завжди пов'язані з публічними коштами; 5) існує постійна охорона цих відносин з боку держави; 6) вони завжди виникають з публічної фінансової діяльності та мають грошовий характер; 7) усім фінансовим (бюджетним) правовідносинам

властивий владно майновий характер (або державно-владний майновий (грошовий) характер); 8) ці відносини мають розподільчий характер, що закладено вже у функціях фінансів, передусім, у функції створення грошових фондів і спрямування цих фондів (їх коштів) на задоволення потреб суспільства; 9) їм властива плановість, пов'язана з дією закону планомірного розвитку економіки [6].

На думку Д. Кобильника, оскільки закон про бюджет діє один рік, тому всі бюджетні правовідносини носять періодичний характер, тобто діють також один рік. Із моменту вступу в дію нового акта про бюджет дані правовідносини відновлюються, як правило, між тими самими суб'єктами [19, с 119-128].

Тезу про річну тривалість розглядуваних правовідносин ми підтримати не можемо, оскільки, наприклад, відносини щодо звітності при виконання бюджетів тривають понад рік. Річна тривалість притаманна не всім бюджетним правовідносинам, а лише тим відносинам, які виникають, змінюються та припиняються на основі щорічного акта про бюджет. У зв'язку із цим бюджетні правовідносини можна поділити на такі, що тривають у межах бюджетного року (підставою їх виникнення, зміни та припинення є акт (закон чи рішення) про відповідний бюджет), наприклад, міжбюджетні відносини, та такі, що тривають у межах бюджетного циклу, наприклад, відносини щодо річної звітності про виконання бюджетів.

Бюджетні правовідносини за своєю природою є різновидом процесуальних правовідносин і можуть виникати, розвиватись і припинятись лише в межах бюджетного процесу, при цьому конкретний зміст бюджетних правовідносин обумовлений і визначається стадією бюджетного процесу» [4].

Тобто за такого підходу виключаються матеріальні бюджетні правовідносини. Нам видається, що, дійсно, бюджетні правовідносини існують у межах бюджетного процесу, проте частина із них має процесуально-правову природу та реалізується в матеріальній сфері й є матеріальними бюджетними правовідносинами.

Розглядаючи бюджетно-процесуальні правовідносини, наводить такі їхні ознаки [11, с. 134]: 1) виникають на основі правових норм; 2) є вольовими відносинами; 3) носять представницько-зобов'язувальний характер; 4) завжди є конкретними; 5) охороняються примусовою силою держави.

Вказані вище ознаки притаманні всім без винятку правовідносинам... Найбільш рельєфно особливості бюджетно-процесуальних відносин можуть бути розглянуті під час аналізу їх суттєвих характеристик, тобто суб'єктів, змісту та об'єктів цих правовідносин» [11, с. 135].

Дійсно, саме перелічені останні «суттєві характеристики» дають можливість відокремити одні галузеві правовідносини від інших. До таких характеристик варто також додати об'єкти правовідносин.

Під час регулювання бюджетних правовідносин застосовується переважно імперативний метод. Застосовуючи даний метод, одні органи публічної влади (йдеться про органи державної влади) вимагають безумовного підпорядкування та беззастережного виконання своїх приписів від інших органів, які їм підпорядковані. Від тих органів, що їм не підпорядковані, та від інших учасників бюджетного процесу вимагається не підпорядкування, а виконання та не порушення приписів бюджетно-правових норм.

Можливість вибору власного варіанта поведінки або повністю виключається, або вельми обмежена. Невиконання вимог бюджетно-правових норм, відступ від приписаної поведінки тягне за собою застосування державного припису та покарання винної особи. Переважне застосування у сфері регулювання бюджетних відносин імперативного методу пояснюється специфікою бюджетної діяльності. У процесі формування бюджету держава застосовує переважно обов'язкову (інколи – примусову) та безповоротну форму вилучення коштів у їх власників. Імперативність має місце і під час надання грошових коштів із бюджету. Так, розпорядники бюджетних коштів (наприклад, бюджетні установи) зобов'язані використовувати ці кошти виключно за цільовим призначенням [12].

Стаття 1 Бюджетного кодексу України (далі – БК України) визначає коло суспільних відносин, які є предметом регулювання Кодексу. До них належать відносини щодо складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, контролю дотримання бюджетного законодавства та відповідальності за його порушення. Окреслене коло відносин є різновидом владних публічних правовідносин, яким притаманні нерівність сторін, чітка субординація суб'єктів, домінуюче положення держави (або органу місцевого самоврядування), що виражається пріоритетом її волі над іншими суб'єктами. Особливе місце держави зумовлене тим, що вона й організовує, й управляє рухом власних бюджетних коштів (чи коштів органу місцевого самоврядування) [1].

Іншими словами, правова регламентація бюджетних відносин полягає в тому, що законодавець, визначаючи пріоритети реалізації публічних інтересів, закріплює, стимулює та забезпечує вольову поведінку суб'єктів цих відносин або обмежує забезпечення відповідних інтересів, що є більш властивим для бюджетного права. Бюджетно-правові норми, регламентуючи порядок вирішення того чи іншого питання, мають сприяти врахуванню інтересів різних соціальних груп, запобігаючи конфронтації між ними [6].

Таким чином, бюджетні правовідносини – це врегульовані нормами бюджетного права суспільні відносини, що виникають у процесі підготовки, розгляду, прийняття закону про бюджет чи рішення про місцевий бюджет; зарахування, розподілу та перерахування бюджетних коштів; надання бюджетної звітності; складання, розгляду та затвердження звітів про виконання закону чи рішення про бюджет; бюджетного контролю, а також відповідальності за порушення бюджетного законодавства.

Особливими (характерними) ознаками фінансових (зокрема, бюджетних) правовідносин є наступні: 1) це суспільний, двосторонній (і більше) зв'язок, який виникає на підставі фінансово-правових норм, відповідно, відносини завжди виникають, змінюються та припиняються лише на підставі нормативно-правового акта; 2) цей зв'язок виявляється через суб'єктивні права й обов'язки

сторін; 3) це вольові відносини, оскільки одна сторона (владний орган) завжди наділена владними повноваженнями; 4) ці відносини завжди пов'язані з публічними коштами; 5) існує постійна охорона цих відносин з боку держави; 6) вони завжди виникають з публічної фінансової діяльності та мають грошовий характер; 7) усім фінансовим (бюджетним) правовідносинам властивий владно майновий характер (або державно-владний майновий (грошовий) характер); 8) ці відносини мають розподільчий характер, що закладено вже у функціях фінансів, передусім, у функції створення грошових фондів і спрямування цих фондів (їх коштів) на задоволення потреб суспільства; 9) їм властива плановість, пов'язана з дією закону планомірного розвитку економіки.

1.2. Структура бюджетних правовідносин

Характер бюджетних правовідносин як правової категорії визначається їх роллю і місцем у механізмах правового регулювання та правового впливу, функціональним призначенням, конкретним предметним змістом, підставами виникнення, суб'єктним складом, матеріально-правовим і процедурно-процесуальним вираженням, самостійною нормативно-правовою регламентацією [4].

Особливу увагу слід звернути на такі елементи структури бюджетних правовідносин як об'єкти та суб'єкти цих правовідносин.

Так, об'єктом правовідносин є те, з приводу чого виникає зв'язок між суб'єктами правовідносин, отже, об'єкт є «субстратом» правовідносин, тією основою, яка пов'язує між собою суб'єктів. Об'єктом правовідносин, зазначає є ті явища (предмети) оточуючого нас середовища, на які спрямовані суб'єктивні юридичні права та обов'язки. Об'єкт правовідносин завжди є зовнішнім стосовно юридичного змісту правовідносин, тобто тим, що знаходиться поза суб'єктивними правами та обов'язками [11].

Об'єктом бюджетних правовідносин є об'єктивований нормою бюджетного права інтерес суб'єктів (учасників) правовідносин [12].

У наведеному положенні слушно акцентується увага саме на об'єктивованості інтересу, тобто його визнанні та закріпленні бюджетно-правовими актами. Однак такий інтерес не є власним інтересом окремих суб'єктів бюджетних правовідносин, оскільки вони діють заради публічного інтересу, маючи при цьому службовий інтерес, зумовлений їхнім обов'язком.

Певною мірою публічний інтерес є узагальненням фінансово забезпечені нею й отримали правовий захист. Проте між публічними та приватними інтересами існує взаємозв'язок – без задоволення публічних інтересів неможливе задоволення приватних інтересів, що має наслідком забезпечення цілісності, стабільності та нормального розвитку держави і суспільства. Тому, на нашу думку, заслуговує на підтримку визначення публічного інтересу як визнаного державою та забезпеченого правом інтересу соціальної спільноти, задоволення якого є умовою і гарантією її існування [15].

Об'єктом бюджетних правовідносин у загальному розумінні можна вважати те, з приводу чого виникає та існує правовий зв'язок між суб'єктами бюджетних правовідносин у межах їх бюджетної правосуб'єктності, детермінований інтересами бюджетного фінансування визнаних публічних потреб. Наведене визначення поняття об'єкта бюджетних правовідносин є досить широким і узагальненим, тому потребує з'ясування кола тих явищ, з приводу яких виникає правовий зв'язок між суб'єктами бюджетних правовідносин [16].

Що стосується суб'єкта бюджетних правовідносин, то, в першу чергу, слід звернути увагу на те, що у теорії права існують два підходи щодо співвідношення понять «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин». Згідно з першим ці поняття вважаються рівнозначними, тотожними однопорядковими поняттями, прибічники іншого підходу звертають увагу на необхідність їх розмежування.

Найбільший рівень абстрактності з-поміж наведених категорій, справедливо безперечно, притаманний поняттю «суб'єкт права». При цьому «право» трактується як складова частина цивілізації, об'єктивна категорія, що охоплює всю сукупність загальнообов'язкових норм і правил поведінки, які існують у певному суспільстві, тобто є категорією об'єктивною, що дає підстави зробити уточнення – «суб'єкт об'єктивного права».

У такому трактуванні суб'єкти права – це особи, які мають правосуб'єктність. Таким чином, логічним є висновок, що «суб'єкт об'єктивного права має потенційну здатність вступати у правовідносини, для чого він наділяється об'єктивним правом, відповідною здатністю, яку іноді іменують «правоздатністю», але яка точніше, мабуть, може бути охарактеризована за допомогою більш широкої категорії – «правосуб'єктність»[19].

Оскільки суб'єктами правовідносин можуть бути лише особи, наділені правосуб'єктністю, то поняття «суб'єкт права» й «особа, наділена правосуб'єктністю», у принципі збігаються. Щоб стати суб'єктом бюджетних правовідносин, така особа має пройти два етапи наділення юридичними якостями. По-перше, бути суб'єктом бюджетного права як потенційним суб'єктом бюджетних правовідносин через наділення бюджетною правосуб'єктністю і, по-друге, набути додаткових якостей юридичного характеру в конкретній юридично значущій ситуації – здатності реалізовувати суб'єктивні бюджетні права та обов'язки, що власне й визначає правові зв'язки та взаємодію між суб'єктами.

Суб'єктами бюджетних правовідносин є індивідуалізовані або конкретні суб'єкти бюджетного права, які реалізують бюджетну правосуб'єктність у правовідносинах, виступаючи «реалізаторами» бюджетних повноважень. Незважаючи на наявність спільних рис і зв'язок між суб'єктом бюджетного права та суб'єктом бюджетних правовідносин, їх не можна вважати рівнозначними.

Насамперед суб'єктом бюджетних правовідносин, є Україна – суверенна держава, як правило, в особі державних органів. До них належать Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада та Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві органи самоврядування та їх виконавчі органи [17].

Натомість має місце й широкий перелік суб'єктів бюджетних правовідносин: «держава, президент, державні органи влади, законодавчі, виконавчі, судові органи та їх керівники; керівники та посадові особи бюджетних установ, організацій, підприємств, що утримуються за рахунок бюджетних коштів; колективні індивіди – одержувачі бюджетних коштів або ті, хто здійснює операції з бюджетними коштами; місцеві державні адміністрації або місцеві органи самоврядування; соціальні утворення – народ, територіальні громади, соціальні спілки; державні фінансові, банківські установи та органи фінансового контролю» [19].

Питання класифікації суб'єктів бюджетних правовідносин розглядаються, як правило, у контексті класифікації суб'єктів фінансових правовідносин, де найбільш поширеним є виділення трьох груп суб'єктів: суспільно-територіальні утворення, колективні суб'єкти та індивідуальні суб'єкти [17]. Виділені групи суб'єктів цілком відповідають усталеним поглядам у фінансово-правовій науці, однак неповною мірою враховують сучасний стан і тенденції розвитку бюджетних правовідносин. В основному, підтримуючи запропоновану класифікацію суб'єктів фінансових правовідносин, вважаємо, що стосовно суб'єктів бюджетних правовідносин вона підлягає уточненню.

Першу групу суб'єктів бюджетних правовідносин становлять суспільно-територіальні утворення, до яких належать держава, адміністративно-територіальні одиниці та територіальні громади.

До другої групи належать представницькі й виконавчі органи державної влади та місцевого самоврядування. Суб'єктами бюджетних правовідносин також є установи та організації, створені в установленому порядку органами державної влади та місцевого самоврядування, які утримуються за рахунок

відповідного бюджету. Отже, можна виділити таку групу суб'єктів бюджетних правовідносин, до якої належать інші суб'єкти, зокрема бюджетні установи [16].

Таким чином, особливу увагу слід звернути на такі елементи структури бюджетних правовідносин як об'єкти та суб'єкти цих правовідносин.

РОЗДІЛ II.

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОРЯДНИКІВ БЮДЖЕТНИХ ПРАВОВІДНОСИН

2.1. Правовий статус розпорядників бюджетних коштів

На сьогодні склались два погляди (вузький і широкий) на структуру такої категорії, як «правовий статус». Прихильники вузького підходу до категорії «правовий статус» відносять до неї лише права і обов'язки (стосовно особистості) або компетенцію (щодо органів та деяких інших суб'єктів) [16]. За широкого підходу структурне ускладнення та змістовне розширення правового статусу здійснюється за рахунок включення до нього інших елементів (місце в системі управління, правосуб'єктність, принципи і гарантії реальності правового статусу тощо).

До складових правового статусу розпорядників бюджетних коштів (далі РБК) слід віднести зазначені нижче його елементи.

1) Принципи правового статусу: державна і територіальна цілісність, єдність бюджетної системи в Україні та єдність будови системи РБК; поширення суверенітету держави на всю її територію і на всіх РБК; верховенство Конституції і законів на всій території щодо питання регулювання правового статусу РБК; єдність системи РБК; компетентність; відповідальність; чітке визначення пріоритетного джерела бюджетних асигнувань для кожного РБК; самостійне здійснення РБК покладених на них бюджетних повноважень; забезпечення належного здійснення РБК покладених на них бюджетних повноважень, прав і обов'язків; циклічність; підзвітність та підконтрольність діяльності РБК; рівність загального правового статусу РБК для всіх його різновидів; обов'язковість здійснення правового статусу; законність тощо.

2) Законний інтерес є наступним елементом правового статусу розпорядників бюджетних коштів. Законні інтереси РБК містять в собі можливість одержання ними визначених благ в процесі виконання соціальної функції публічних суб'єктів щодо утримання бюджетної сфери та надання

публічних послуг. Тобто розпорядники в першу чергу є законними представниками публічного інтересу і їх права та обов'язки підпорядковані йому, і в другу чергу – володіють власним інтересом щодо належного утримання підпорядкованої їм частини бюджетної сфери та належного надання публічних послуг підпорядкованими державними організаціями, в третю чергу, як керівники очолюваних ними бюджетних установ (нижчестоящі РБК) є законними представниками індивідуального характеру майнових законних інтересів щодо їх належного (максимально задоволеного) бюджетного утримання.

3) Права і обов'язки – центральні елементи статусу, що характеризують юридичний стан публічного суб'єкта; вони визначають межі можливої і необхідної його поведінки та дій; виражаються у здійсненні визначених дій і додержанні заборон та обмежень. У матеріально-процесуальному сенсі у відносинах щодо фінансування реалізуються права суб'єкта на одержання призначених йому з бюджету грошових коштів [18].

Окрім вказаних прав РБК в Україні наділені низкою прав (так званих процедурних), якими вони користуються лише у разі власної потреби. Наприклад, розпорядник бюджетних коштів має право пропонувати «заходи, спрямовані до досягнення певної мети», які включаються до бюджетної програми (пп. 4 п. 2 ст. 2 БК України), право бути відповідальним виконавцем бюджетної програми й інші. Частина таких прав може залишатися нереалізованою.

4) Обов'язки як елементи правового статусу суб'єктів у фінансових правовідносинах дуже «жорсткі» і стабільні [18]. Найчастіше вони закріплені в нормативно-правових, а не в індивідуальних фінансово-правових актах. Відповідно, такий обов'язок виникає у суб'єктів фінансового правовідношення щоразу за наявності відповідних юридичних фактів доти, доки діє нормативно-правовий акт, що передбачає даний обов'язок.

До таких основних обов'язків, зокрема, належать: 1) обов'язок бюджетної установи обмежитися в своїй господарській діяльності коштами, що надаються

їй з бюджету в обсязі бюджетного асигнування; 2) обов'язок бюджетної установи розробити і надати на затвердження кошторис і штатний розпис, що слугують основою для фінансування бюджетної установи; 3) обов'язок забезпечення цільового витрачання грошових коштів, передбачених кошторисом, мірою виконання річного і квартального планів та виробничих показників діяльності установи.

5) Більшість науковців відносять до елементів статусу публічних суб'єктів повноваження, оскільки вважають службові повноваження такими, що встановлюють межі здійснюваних посадовими особами управлінських функцій. Повноваження РБК в бюджетному процесі поширюються як на власну бюджетну установу, керівник якої діє від імені розпорядника, так і на підпорядковані (якщо вони є) бюджетні установи та одержувачів бюджетних коштів. Здебільшого права та обов'язки суб'єктів у галузі бюджету в правових актах передбачені у вигляді бюджетних повноважень, не поділених на права і обов'язки [18]. Зокрема, «бюджетне асигнування» визначається як «повноваження, надане РБК відповідно до бюджетного призначення на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів з конкретною метою в процесі виконання бюджету» (п. 7 ч. 2 ст. 2 БК України), а «бюджетне призначення» визначається як «повноваження, надане головному розпоряднику бюджетних коштів цим Кодексом, законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні та часові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування» (п. 9 ч. 2 ст. 2 БК України). Окрім того, «повноваження на майбутні бюджетні зобов'язання» також визначається як «повноваження на взяття бюджетного зобов'язання здійснювати платежі в бюджетному періоді, що настає після закінчення поточного бюджетного періоду» (п. 32 ч. 2 ст. 2 БК України) [1].

б) Правові обмеження. Їх правова природа полягає в тому, що права, які входять до статусу юридичної особи та передбачені в її статуті, обмежуються на визначений період (бюджетний цикл), а саме: на період наявності у неї статусів бюджетної установи та РБК. Зокрема, до правових обмежень

бюджетної установи, яка має статус РБК певного рівня, належить вимога щодо їх некомерційності (ст. 2 БК України), окрім того, «... бюджетна установа не має права здійснювати запозичення у будь-якій формі або надавати за рахунок бюджетних коштів позички юридичним та фізичним особам, крім випадків, передбачених Законом про Державний бюджет України» (ч. 3 ст. 21 БК України). [1].

7) Функції, зазначені в актах, що визначають правове положення РБК, встановлюють його загальну компетенцію – право діяти у бюджетній сфері з певними цілями. Норми ж, які визначають його права і юридичні обов'язки, становлять спеціальну компетенцію – його правомочності (повноваження).

Вони вказують на те, якими засобами та в який правовий спосіб РБК користується при реалізації своїх функцій. Зокрема, функції головного РБК зазначені у ст. 22 БК України, де вказано, що він: 1) розробляє план своєї діяльності відповідно до завдань та функцій, визначених нормативно-правовими актами, виходячи з необхідності досягнення конкретних результатів за рахунок бюджетних коштів; 2) розробляє на підставі плану діяльності проект кошторису та бюджетні запити і подає їх до Міністерства фінансів України чи місцевого фінансового органу; 3) отримує бюджетні призначення шляхом їх затвердження у Законі про Державний бюджет України чи рішенні про місцевий бюджет, доводить у встановленому порядку до РБК нижчого рівня (одержувачів бюджетних коштів) відомості про обсяги асигнувань, забезпечує управління бюджетними асигнуваннями; 4) затверджує кошториси РБК нижчого рівня, якщо інше не передбачено законодавством; 5) здійснює внутрішній контроль за повнотою надходжень, отриманих РБК нижчого рівня та ОБК, і витрачанням ними бюджетних коштів; 6) одержує звіти про використання коштів від РБК нижчого рівня та ОБК й аналізує ефективність використання ними бюджетних коштів. Функції характеризують предметну спрямованість діяльності та визначають виникнення й наявність компетенції публічного суб'єкта [18]. Отримуючи юридичне закріплення, вони визначають зміст усіх інших елементів статусу.

8) Завдання – це комплекс питань, для вирішення яких і вводиться конкретний суб'єкт бюджетної діяльності. Завдання можуть мати постійний або тимчасовий характер. Наприклад, у ст. 28 БК України вказано таке постійне завдання на стадії звітування: «Головні розпорядники коштів Державного бюджету України здійснюють публічне представлення звітів про витрачання бюджетних коштів у розрізі економічної класифікації видатків до 15 квітня». Тимчасові завдання перед РБК ставляться з огляду на стан публічних фінансів у визначений період часу.[1]

9) Гарантії. Вчені-юристи, які є прихильниками визначення правового статусу в широкому розумінні, одностайні в тому, що гарантії, встановлені законодавством, – це невід'ємний елемент правового статусу службовця [18], інших суб'єктів публічного характеру. Без гарантій права і обов'язки для громадянина нездійсненні, а для публічних суб'єктів особливо. До того ж гарантії – не лише теоретична конструкція, вони закріплені нормативно.

10) Правосуб'єктність. Бюджетні установи, які визнаються РБК, стають носіями бюджетної правоздатності. Бюджетну ж дієздатність вони здійснюють в особі їх керівників як законних представників та осіб, які здійснюють основну частину бюджетної компетенції РБК. Бюджетна правосуб'єктність РБК виникає з моменту закріплення за відповідними бюджетними установами такого статусу і набуває тривалого характеру на протязі бюджетного циклу, щороку поновлюючись. Відмінність суб'єктів правовідносин залежить від того, яка за ними законом визнана правосуб'єктність – загальна, галузева чи спеціальна (виключна). [18]

11) Засади відповідальності. До юридичної відповідальності можуть притягувати як РБК і ОБК, так і їхніх керівників за вчинення бюджетного правопорушення. Засади такої відповідальності також являють собою невід'ємний елемент їх бюджетно-правового статусу.

У ст. 7 БК України виписано принцип відповідальності учасників бюджетного процесу: «Кожен учасник бюджетного процесу несе відповідальність за свої дії або бездіяльність на кожній стадії бюджетного

процесу», а в ст. 28 – принцип відповідальності РБК: «Розпорядники бюджетних коштів несуть відповідальність за організацію і стан внутрішнього фінансового контролю та аудиту як у своїх закладах, так і в підвідомчих бюджетних установах». Юридична відповідальність – це обов’язковий елемент правового статусу РБК та ОБК, що виступає правовою гарантією належної реалізації прав і обов’язків юридичних осіб у галузі бюджетних відносин [1].

Таким чином, до правового статусу розпорядників бюджетних коштів, на нашу думку, належать такі правові категорії, що характеризують правове їх положення в системі суспільних відносин: 1) принципи правового статусу; 2) законний інтерес; 3) права та обов’язки; 4) повноваження; 5) гарантії; 6) правові обмеження; 7) функції та завдання; 8) засади відповідальності; 9) бюджетна правосуб’єктність.

2.2. Види розпорядників бюджетних коштів та їх діяльність

Розпорядники бюджетних коштів є суб’єктами бюджетно-правових відносин – визначеними державою за допомогою норм права носіями суб’єктивних прав, юридичних обов’язків та юридичної відповідальності у бюджетних правовідносинах, до яких належать: держава та національно-державні та адміністративні утворення; державні органи влади: законодавчі, виконавчі, судові та органи місцевого самоврядування; державні та муніципальні підприємства, установи, організації, соціальні утворення – одержувачі бюджетних коштів [6].

Розпорядники бюджетних коштів як суб’єкти бюджетних правовідносин наділені відповідною правосуб’єктністю, а саме, встановленою нормами бюджетного права здатністю носіїв бути учасниками бюджетної діяльності.

Для здійснення програм і заходів, які проводяться за рахунок коштів бюджету, бюджетні асигнування надаються розпорядникам. Кошти бюджету, що надаються фізичним і юридичним особам, які не мають статусу бюджетної установи (отримувача бюджетних коштів), можуть надаватись їм тільки через розпорядника

Розпорядники бюджетних коштів за обсягом їх прав поділяються на:

- головні розпорядники бюджетних коштів;
- розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня.

Головні розпорядники визначаються відповідно до Бюджетного кодексу України і затверджуються законом про Державний бюджет України шляхом встановлення їм бюджетних призначень. [4]

Розпорядники нижчого рівня поділяються на такі, що мають власну мережу, та на розпорядників бюджетних коштів без мережі. Розпорядники нижчого рівня, до сфери управління яких належать інші розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня або одержувачі бюджетних коштів, в процесі складання, затвердження та подання власної мережі застосовують положення, визначені для головних розпорядників.

Повноваження, які надаються головному розпорядникові бюджетних коштів Бюджетним кодексом України і Законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні та часові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування, називаються бюджетним призначенням.

Головними розпорядниками бюджетних коштів можуть бути:

1) за бюджетними призначеннями, визначеними законом про Державний бюджет України, – установи, уповноважені забезпечувати діяльність Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України в особі їх керівників; міністерства, Конституційний Суд України, Верховний Суд України, вищі спеціалізовані суди та інші органи, безпосередньо визначені Конституцією України, в особі їх керівників, а також Національна академія наук України, Національна академія аграрних наук України, Національна академія медичних наук України, Національна академія педагогічних наук України, Національна академія правових наук України, Національна академія мистецтв України, інші установи, уповноважені законом або Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у відповідній сфері, в особі їх керівників;

2) за бюджетними призначеннями, визначеними рішенням про бюджет Автономної Республіки Крим – уповноважені юридичні особи (бюджетні установи), що забезпечують діяльність Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, а також міністерства та інші органи влади Автономної Республіки Крим в особі їх керівників;

3) за бюджетними призначеннями, визначеними іншими рішеннями про місцеві бюджети, – місцеві державні адміністрації, виконавчі органи та апарати місцевих рад (секретаріат Київської міської ради), структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів місцевих рад в особі їх керівників. Якщо згідно із законом місцевою радою не створено виконавчий орган, функції головного розпорядника коштів відповідного місцевого бюджету виконує голова такої місцевої ради.[б]

Розпорядниками коштів нижчого ступеня є бюджетні установи в особі їх керівників, які уповноважені на отримання асигнувань, прийняття зобов'язань та здійснення виплат з бюджету на виконання функцій самої установи, яку вони очолюють, і на розподіл коштів безпосередньо підпорядкованим їм одержувачам.

Головним чином, це обласні установи і організації, в яких є підвідомчі підрозділи. Вони також при розподілі коштів є розпорядниками коштів другого ступеня, а при витрачанні коштів безпосередньо на утримання свого апарату або витрачанні коштів на централізовані заходи є розпорядниками коштів третього ступеня.

На обласному рівні розпорядниками коштів нижчого рівня є: управління освіти; фінансове управління, головні обласні управління Державної казначейської служби України; головні обласні управління Міністерства доходів і зборів України, державна фінансова інспекція, облдержадміністрація; управління агропромислового комплексу тощо.

Таким чином, розпорядники бюджетних коштів є суб'єктами бюджетно-правових відносин – визначеними державою за допомогою норм права носіями суб'єктивних прав, юридичних обов'язків та юридичної відповідальності у

бюджетних правовідносинах, до яких належать: держава та національно-державні та адміністративні утворення; державні органи влади: законодавчі, виконавчі, судові та органи місцевого самоврядування; державні та муніципальні підприємства, установи, організації, соціальні утворення – одержувачі бюджетних коштів.

Розпорядники бюджетних коштів за обсягом їх прав поділяються на: головні розпорядники бюджетних коштів; розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня.

РОЗДІЛ III.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ РОЗПОРЯДНИКІВ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Для всіх розпорядників коштів Державного бюджету є обов'язковим здійснення операцій по видатках через органи Державної казначейської служби. При казначейській формі виконання Державного бюджету розпорядникам коштів відкриваються реєстраційні рахунки в органах Державної казначейської служби. Бюджетні кошти, які знаходяться на реєстраційних рахунках використовуються розпорядниками коштів відповідно до затверджених асигнувань у кошторисах доходів та видатків, а також лімітів видатків.

Одержувачі бюджетних коштів – це підприємства і госпрозрахункові організації, громадські та інші організації, що не мають статусу бюджетної установи, які одержують кошти з бюджету як фінансову підтримку або уповноважені органами державної влади на виконання загальнодержавних програм, надання послуг безпосередньо через розпорядників.

Оцінка результативності бюджетної програми за своєю сутністю віддзеркалює ефективність створеної системи бюджетного менеджменту на рівні як головного розпорядника, так і розпорядника нижчого рівня (включаючи всі складові бюджетного менеджменту) [17].

Результативність бюджетної програми розпорядників нижчого рівня може вимірюватися через зростання питомої ваги окремих податків, інших джерел наповнення бюджетів, субвенцій та інших надходжень (передбачених, отриманих фактично). Отже, заходи, методи, способи реалізації бюджетних програм для досягнення поставлених цілей на рівні розпорядників коштів мають супроводжуватись або соціальною, або соціально-економічною вигодою, що у кінцевому випадку забезпечило б розширення можливостей розвитку бюджетної сфери, соціально-економічного розвитку територіальної громади в цілому та окремої людини як споживача суспільних послуг.

У Бюджетному кодексі України закладено досить широкий перелік функцій головного розпорядника бюджетних коштів.

Передбачається, що державний бухгалтер як посадова особа Державної казначейської служби має забезпечувати в бюджетній установі:

- 1) ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової та бюджетної звітності;
- 2) контроль за дотриманням бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень;
- 3) прийняття зобов'язань і здійснення платежів.

Запровадження інституту державного бухгалтера допоможе вирішити такі питання:

- 1) підвищення якості й достовірності ведення бухгалтерського обліку, складання та консолідації фінансової звітності з виконання бюджетів;
- 2) оптимізація казначейського обслуговування бюджетів шляхом спрощення документообігу між розпорядниками бюджетних коштів й органами Державної казначейської служби;
- 3) посилення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за прийняті рішення щодо виконання кошторисів видатків;
- 4) удосконалення процедур казначейського контролю.

Зазначена пропозиція видається ефективним кроком з огляду на те, що Державна казначейська служба на сьогодні відповідає за виконання Державного бюджету на центральному рівні – на рівні уряду; ця її функція нерозривно пов'язана з контролем за виконанням бюджету на всіх етапах використання коштів, тобто на етапі прийняття зобов'язань, перевірки та оплати [5].

Наприклад, відповідно до Бюджетного кодексу по розрахунках із виплати заробітної плати, з податками і зборами у бюджетних установах не повинно виникати кредиторської або дебіторської заборгованості, оскільки фінансування видатків із заробітної плати відбувається за захищеними статтями бюджету.

Але контроль за цим процесом здійснюється бюджетною установою тільки при занесенні до Головної книги інформації про нарахування і, відповідно, здійсненні перерахування на основі банківської виписки Державної казначейської служби.

Такий механізм контролю не забезпечує попередження навіть арифметичної помилки і загрози виникнення будь-якої заборгованості, унеможливує вживання вчасних заходів щодо її запобігання. У випадку, коли бюджетна установа є досить великою організацією з великим обсягом платежів, покладання обов'язків ведення всього бухгалтерського обліку на державного бухгалтера як посадової особи Державної казначейської служби неможливо.

Ефективною формою внутрішнього контролю може бути паралельне ведення Головної книги бухгалтером Державної казначейської служби і безпосередньо бюджетною установою. Процес проведення платежів може проводитися у три етапи:

1. Відповідно до первинних документів суми зобов'язань розносяться в Головну книгу бухгалтером Державної казначейської служби.

2. Згідно з отриманими залишками на рахунках робиться висновок про правильність розрахунків і доцільність проведення платежів.

3. Відбувається взяття на облік зобов'язань і проведення платежів. Таким чином, при проведенні платежів державний бухгалтер-казначей може визначити, чи існує можливість виникнення заборгованості (дебіторської або кредиторської) і призупинити здійснення перерахувань.

Проте перерахування неправильної суми, якщо вона перебуває у межах бюджетних асигнувань, цілком можливе.

Запропонований захід внутрішнього контролю також може знайти своє відображення і в звітності бюджетних установ. Державна казначейська служба матиме можливість більш детальної перевірки фінансової діяльності бюджетних установ за окремими рахунками [15].

Впровадженню таких заходів сприятиме створення єдиного плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі.

Важливою проблемою на сьогодні є невідповідність і нерегульованість вимог нормативних актів та законодавства. Одним із прикладів цього є вимоги нормативних актів, які, з одного боку, обмежують органи державної влади щодо надання ними послуг, створення фондів

Наслідком такої юридичної нерегульованості є неможливість розроблення органами Держ казначейства уніфікованого алгоритму контролю без втручання у цей процес людського фактора.

Хоча й діють відповідні норми та детальні процедури казначейського контролю, проте загальнодержавні підходи до фінансового контролю в цілому і до казначейських специфічних повноважень зокрема законодавчо не врегульовані [16].

Отже, практично не можливо впливати на результати проведення розпорядниками бюджетних коштів заходів із укладання договорів (узяття юридичних зобов'язань); взяття фінансових зобов'язань; проведення в бухгалтерському обліку розпорядника бюджетних коштів незаконно здійснених операцій.

Тому з метою унормування здійснення Державною казначейською службою контрольних повноважень необхідне базове законодавство, яке визначило б його місце і роль у системі суб'єктів, що є учасниками відповідної контрольної діяльності. У той же час, розв'язання низки поточних проблемних питань можливе за умови внесення змін та доповнень до нормативних актів.

Видаються доцільними наступні зміни до законодавства:

1) запровадження казначейського посвідчення договорів, що унеможлиблюють узяття зобов'язань понад кошторисні призначення;

2) посилення відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів за управління бюджетними асигнуваннями й визначення ними підпорядкованих Держказначейству бюджетних установ, що виконуватимуть відповідні цільові програми. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. не містить принципу відповідальності учасників бюджетного процесу. Вважається

за необхідне відновити цей важливий принцип і визначити дієвий механізм його реалізації.

З метою повноцінної реалізації, зокрема здійснення внутрішнього контролю за повнотою надходжень, отриманих розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів, і витрачанням ними бюджетних коштів, доцільним вбачається обґрунтування створення інституту Державного бухгалтера.

Таким чином, основними напрямками вдосконалення правового статусу розпорядників бюджетних коштів: 1) запровадження казначейського посвідчення договорів, що унеможливають узяття зобов'язань понад кошторисні призначення; 2) посилення відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів за управління бюджетними асигнуваннями й визначення ними підпорядкованих Держказначейству бюджетних установ, що виконуватимуть відповідні цільові програми. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. не містить принципу відповідальності учасників бюджетного процесу. Вважається за необхідне відновити цей важливий принцип і визначити дієвий механізм його реалізації. [1]

З метою повноцінної реалізації, зокрема здійснення внутрішнього контролю за повнотою надходжень, отриманих розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів, і витрачанням ними бюджетних коштів, доцільним вбачається обґрунтування створення інституту Державного бухгалтера.

ВИСНОВКИ

Отже, проаналізувавши все вище зазначене, можна зробити наступні висновки.

Бюджетні правовідносини – це врегульовані нормами бюджетного права суспільні відносини, що виникають у процесі підготовки, розгляду, прийняття закону про бюджет чи рішення про місцевий бюджет; зарахування, розподілу та перерахування бюджетних коштів; надання бюджетної звітності; складання, розгляду та затвердження звітів про виконання закону чи рішення про бюджет; бюджетного контролю, а також відповідальності за порушення бюджетного законодавства.

Особливими (характерними) ознаками фінансових (зокрема, бюджетних) правовідносин є наступні: 1) це суспільний, двосторонній (і більше) зв'язок, який виникає на підставі фінансово-правових норм, відповідно, відносини завжди виникають, змінюються та припиняються лише на підставі нормативно-правового акта; 2) цей зв'язок виявляється через суб'єктивні права й обов'язки сторін; 3) це вольові відносини, оскільки одна сторона (владний орган) завжди наділена владними повноваженнями; 4) ці відносини завжди пов'язані з публічними коштами; 5) існує постійна охорона цих відносин з боку держави; 6) вони завжди виникають з публічної фінансової діяльності та мають грошовий характер; 7) усім фінансовим (бюджетним) правовідносинам властивий владно майновий характер (або державно-владний майновий (грошовий) характер); 8) ці відносини мають розподільчий характер, що закладено вже у функціях фінансів, передусім, у функції створення грошових фондів і спрямування цих фондів (їх коштів) на задоволення потреб суспільства; 9) їм властива плановість, пов'язана з дією закону планомірного розвитку економіки.

Особливу увагу слід звернути на такі елементи структури бюджетних правовідносин як об'єкти та суб'єкти цих правовідносин.

До правового статусу розпорядників бюджетних коштів, на нашу думку, належать такі правові категорії, що характеризують правове їх положення в

системі суспільних відносин: 1) принципи правового статусу; 2) законний інтерес; 3) права та обов'язки; 4) повноваження; 5) гарантії; 6) правові обмеження; 7) функції та завдання; 8) засади відповідальності; 9) бюджетна правосуб'єктність.

Розпорядники бюджетних коштів є суб'єктами бюджетно-правових відносин – визначеними державою за допомогою норм права носіями суб'єктивних прав, юридичних обов'язків та юридичної відповідальності у бюджетних правовідносинах, до яких належать: держава та національно-державні та адміністративні утворення; державні органи влади: законодавчі, виконавчі, судові та органи місцевого самоврядування; державні та муніципальні підприємства, установи, організації, соціальні утворення – одержувачі бюджетних коштів.

Розпорядники бюджетних коштів за обсягом їх прав поділяються на: головні розпорядники бюджетних коштів; розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня.

Проблема неефективного, незаконного, в тому числі нецільового, використання коштів – одна з найгостріших у бюджетній системі. Значні обсяги бюджетних порушень з боку учасників бюджетного процесу є фактором дестабілізації соціально-економічного розвитку і джерелом великих ризиків, порушенням фінансової стійкості країни. Вирішення цієї проблеми має бути одним з пріоритетних завдань українського уряду, адже, не забезпечивши ефективного використання бюджетних коштів, неможливо досягти значних здобутків і результативних показників в економічній та соціальній сферах, забезпечити добробут громадян.

Основними напрямками вдосконалення правового статусу розпорядників бюджетних коштів: 1) запровадження казначейського посвідчення договорів, що унеможливають узяття зобов'язань понад кошторисні призначення; 2) посилення відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів за управління бюджетними асигнуваннями й визначення ними підпорядкованих Держказначейству бюджетних установ, що виконуватимуть відповідні цільові

програми. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. не містить принципу відповідальності учасників бюджетного процесу. Вважається за необхідне відновити цей важливий принцип і визначити дієвий механізм його реалізації.

З метою повноцінної реалізації, зокрема здійснення внутрішнього контролю за повнотою надходжень, отриманих розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів, і витрачанням ними бюджетних коштів, доцільним вбачається обґрунтування створення інституту Державного бухгалтера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08 лип. 2010 р. № 2456-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572.
2. Про затвердження Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів : Наказ Міністерства фінансів України від 02 бер. 2012 р. № 309 *Офіційний вісник України*. 2012. № 25. Ст. 947.
3. Попадюха Н. Функції, права та обов'язки головних розпорядників бюджетних коштів як учасників бюджетних правовідносин *Проблеми економіки та управління*. 2009. № 3. С. 112–118.
4. Розпорядники бюджетних коштів та їх повноваження URL: <https://studies.in.ua>. (дата звернення 17.08.2025)
5. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України / за ред. Т.І. Єфименко. К.: Алерта, 2018. 528 с.
6. Розпорядники бюджетних коштів: класифікація, права та обов'язки URL: <https://studfile.net>. (дата звернення 17.08.2025)
7. Методичні рекомендації щодо надання бюджетних коштів на виконання наукових досліджень Міністерство освіти і науки України. 2021. URL: <https://mon.gov.ua>. (дата звернення 17.08.2025)
8. Відповідальність розпорядника бюджетних коштів за порушення бюджетного законодавства Облік. Бюджет. 2023. URL: <https://oblikbudget.com.ua>. (дата звернення 17.08.2025)
9. Пономаренко В. В., Кравченко О. В., Мельник С. О. Фінансове право України : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2022. 416 с.
10. Правова характеристика повернення бюджетних коштів у контексті бюджетних правовідносин *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Серія: Право. 2022. № 9. С. 35–41.
11. Фінансове право України : навч. посіб. / За ред. Л. К. Воронової. К. : Юрінком Інтер, 2019. 480 с.

12. Правовий статус розпорядників бюджетних коштів URL: <https://www.diplomservis.com.ua>. (дата звернення 17.08.2025)
13. Головні розпорядники коштів місцевого бюджету: повноваження та обов'язки/ URL: <https://www.mvk.if.ua/news/54768>. (дата звернення 17.08.2025)
14. Фінансове право : підручник / За ред. М. П. Кучерявенка. К. : Право, 2020. 600 с.
16. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Проць І. М., Скриньковський Р.М., Лозинський Ю. Р. Фінансове право України: навчальний посібник. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с.
17. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с.
18. Вараниця В. І., Олійник О.М., Пригоцький В.А. Фінансове право: підручник. Київ: 2020, 345с.
19. Кобильнік Д.А. «Деякі аспекти визначення правового статусу бюджетних установ» *Право та інновації*. № 2 (22), 2018. С. 119-128.
20. Філіпенко Т.В. Фінансове право у схемах. Київ, 2018. 245с.